

Yazar: (E)Tuğg.Dr.Oktay Bingöl

ABD'nin Türkiye Planı: Ortaklığı Yeniden Tanımlamak ve Aktör Değiştirmek

ABD'nin "BIPARTISAN POLICY CENTER" isimli düşünce kuruluşu tarafından hazırlanan "Söylemden Gerçeğe: ABD'nin Türkiye Politikasının Yeniden Çizilmesi" başlıklı rapor genel olarak eleştirel bir bakış açısına sahip ve önemli tespitler içeriyor.

Altında ABD'nin Ankara eski büyükelçileri Abramowitz ve Edelman'ın imzaları bulunan rapora, Obama yönetimine yakın çok sayıda akademisyen ve bürokratin katkı yaptığı anlaşılıyor.

ABD'de stratejik veya model ortakların yönetimlerini doğrudan hedef alan bu tür raporlar çok sık hazırlanmıyor. Hazırlansa bile kamuoyu ile paylaşılmıyor. Geçmişteki raporlar, ikili ilişkilerin kritik eşikleri ve dönüm noktalarıyla çakışıyor. Bu açıdan, içinde bulunulan dönemin ABD için karar noktası teşkil ettiği anlaşılıyor.

Raporda Türkiye'deki mevcut durum tanımlanırken ilginç saptamalar yapılmış. AKP'nin 2003-2007 döneminde ekonomik ve siyasi alanda yarattığı gelişmelerin durduğu, 2007'den itibaren Türk dış politikasının yönünün doğuya çevrildiği okuyucu için şaşırtıcı değil. Arap Baharı sürecinde bölgesel dinamiklerin dikkate alınmayarak ideolojik ve mezhepçi bir yaklaşımla Sünni Müslüman Kardeşler ve bağlantılı hareketlerin desteklenmesi, Suriye'de daha öteye geçilerek El Nusra gibi terörist örgütlerle işbirliğine girilmesi ilk kez açıkça dile getiriliyor.

2007'den sonra uygulanan "Sıfır sorun" politikası ile mezhepçi yaklaşımın AKP'nin arzuladığı sonuçları çıkarmaması, Suriye'de Esad rejiminin devamı ile Mısır'da Mursi'nin ve Müslüman Kardeşlerin devrilmesinin Türkiye'nin bölgesel hedeflerini başarısızlığa uğratması ve dostlarını azaltması, Türkiye'nin şu anda bölgede Kürt Bölgesel Yönetimi ile olan tek dostane ilişkisinin de ABD yaklaşımı ile çelişmesi dış politika bağlamındaki önemli tespitlerden bazılarıdır.

Raporda Türkiye'de iç duruma yönelik analizlerde Başbakan Erdoğan'ın otoriter ve baskıcı tavrı öne çıkarılıyor. Türkiye'nin ifade özgürlüğü bakımından dünyada 179 ülke arasında 154'üncü sıraya düştüğü, Rusya'nın bile yedi basamak gerisinde olduğu vurgulanıyor. Hükümetin İslami eğilimlerle hareket etmesi, modern yaşama müdahalesi, yargının muhalifleri sindirmek için kullanılması, Gezi parkı protestolarına verilen aşırı tepkiler, demokratikleşme çabalarının yetersizliği endişe verici

bulunuyor. Ülkenin gittikçe kutuplaştığı ve iç istikrarsızlığa sürüklendiği, bu durumun yabancı yatırımcıları endişelendirdiği, ekonomik sorunların büyümesine yol açtığı belirtiliyor.

Raporda Türkiye'nin ekonomik durumuna geniş bir bölüm ayrılmış. Bu bölümde; 2013'ün başından itibaren TL'nin yüzde 10 değer kaybettiği, bu yılki cari açığın yüzde 20 büyüdüğü, akaryakıt ve doğalgaz faturasının katlandığı, sonuçta enflasyonun yükseldiği dile getiriliyor. Ayrıca 2002'den beri dış borcun üçe katlanarak 350 milyar dolara yükseldiği, bu borcun yarsının gelecek yıl içerisinde ödenmesi veya vadesinin uzatılması gerektiği vurgulanıyor.

Ekonomik kötüleşme kapsamında; ABD ile AB arasında yürütülen Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığının (TTYO) Türkiye'nin aleyhine işleyebileceği ve istikrarsızlığa katkıda bulunabileceği tespit ediliyor. TTYO'nun etkisiyle Türkiye'nin batıdan biraz daha uzaklaşacağı ve Şangay İşbirliği Örgütü üyelerine yaklaşabileceği sonucuna ulaşıyor. Çin füzeleri ile ilgili kararlar da Türkiye'nin batıdan uzaklaşması konusunda bir emare olarak görülüyor.

Raporda Başbakan Erdoğan'ın kişiliği üzerine ayrı bir analiz yapılmış. Analizde; iki yaklaşım tartışılıyor. Birinci yaklaşımda Başbakan'ın paranoyak bir ruh haline sahip olduğu, Menderes, Özal ve Erbakan üçlemesinde de somutlaştırdığı korkuyla hareket ettiği, aşırı bir narsizmin etkisinde bulunduğu vurgulanıyor. İkinci yaklaşımda Erdoğan'ın rasyonel bir aktör olarak hareket ettiği, söylemleri ve eylemleri ile seçmen tabanını garanti altına almayı ve genişletmeyi amaçladığı belirtiyor. Rapor geçmiş eylemlere bakar birincisine değer veriyor.

AKP içinde Cumhurbaşkanı Gül ve Başbakan Erdoğan arasında bir mücadelenin başladığı, Cumhurbaşkanı Gül'ün daha avantajlı olduğu ancak önümüzdeki 18 aylık dönemde yapılacak üç seçimin belirleyici olacağı öne çıkarılıyor. Başbakan Erdoğan'ın önünde Cumhurbaşkanlığına aday olmak, Başbakanlığa devam etmek, partili Cumhurbaşkanlığı gibi bir düzenlemeye gitmek veya başkanlık sistemine geçmek gibi seçenekler olduğu, ancak Gezi sürecinin başkanlık hayalini sona erdirdiği vurgulanıyor. Başbakan Erdoğan'ın diğer seçeneklerde de rakipsiz olmadığı, Cumhurbaşkanı Gül'ün atak yaptığı ve kısmen daha avantajlı olduğu ima ediliyor.

Hazırlanan raporun asıl amaçlarından biri olan Türkiye'deki mevcut durumun ABD açısından yarattığı endişeler ise rapor içerisinde farklı bölümlerde geniş olarak işlenmiş. Bu kapsamda; azınlıklara ve muhalefete baskı, İfade özgürlüğü, AB müzakere sürecinin durması, Anayasa çalışmaları endişe kaynakları olarak sıralanıyor. Bunların ötesinde; ABD'nin Ortadoğu politikası için Türkiye dışında bir seçenek bulunmadığı, ancak Türkiye'nin bu haliyle ABD politikasına zarar verdiği teması işleniyor. Mezhepçi dış politika, radikal İslami örgütlere destek, gerçekçi politikadan uzaklaşma, tüm komşularla ilişkilerin bozulması, İsrail ile sorunlar, batıdan uzaklaşma, İran'a karşı belirsiz politika olumsuzluklar

olarak dile getiriliyor. Başbakan Erdoğan ve AKP ileri gelenlerinin İsrail'e, ABD'ye ve batıya karşı olumsuz üslubu da diğer bir endişe kaynağı olarak öne çıkıyor.

Rapor ABD Hükümetine yapılan önerilerle sonuçlanıyor. Bu çerçevede; ABD'nin Türkiye politikasını yeniden belirlemesi, bunu yaparken başta ifade özgürlüğü, gösteri ve toplantı hakkı, hukukun üstünlüğü, mezhepçiliğin engellenmesi olmak üzere Türkiye'nin istikrar ve demokratikleşme sorunlarına odaklanması önerisi dikkat çeliyor.

Türkiye'nin açıkça eleştirilmeye başlanması, ABD'nin Başbakan Erdoğan'ı ve AKP'yi her şartta desteklemeyeceğinin ortaya konulması ile gazetecilere ve muhalif iş adamlarına karşı uygulanan baskılara açıkça karşı çıkılması, Türkiye'nin TTYO üyeliğinin bu alanlarda yapılacak ilerlemelere bağlanması önerileri oldukça ilginç görünüyor.

Öneriler arasında ABD'nin Türkiye'de başta gençlik, azınlık grupları ve siyasi partiler olmak üzere daha geniş kesimlerle ilişkiye geçmesi de bulunuyor.

İki ülke arasındaki ilişkinin seviyesine yönelik olarak yapılan tavsiyeler de var. BOP kapsamında Türkiye'den beklentilerin daha gerçekçi tespit edilmesi ve seviyenin düşürülmesi; beklentilerin Suriye, İran, İsrail ve Irak ile sınırlı tutulması bunlar arasında öne çıkanlar.

Yukarıda özeti verilen rapor hazırlayanların konuları ve etkinlikleri dikkate alınarak değerlendirildiğinde bazı önemli sonuçlar ortaya çıkıyor.

Öncelikle ABD'nin Türkiye'nin dış politikasından, mezhepçi yaklaşımından, batıdan uzaklaşmasından ve iç istikrarsızlığından ciddi ölçüde rahatsız olduğu açıkça görülüyor. Ancak bu rahatsızlık Ortadoğu politikasında Türkiye'den ve AKP'den vazgeçildiği anlamına gelmiyor. Rapor başlığından da çıkarılacağı gibi ortaklık yeniden tanımlanmaya çalışılıyor. Artık iki ülke arasındaki ilişkinin "stratejik ortaklık" veya "model ortaklık" olması olanaklı değil. Daha sıradan ancak daha bağımlı bir ilişki tasarlanıyor. Rapordaki öneriler Obama yönetimden kabul gördüğünde, ABD'nin yumuşak gücünü Türkiye'ye karşı sert olarak kullanıldığı bir ilişki tipi hayli olasıdır. Bu ilişkide TTYO ve yabancı yatırımların kilit rol oynayacağını söylemek kehanet sayılmamalı.

Rapor ABD'nin ortaklık ilişkisini yeniden tanımlamasının yanında yeni bir aktör aradığını da gösteriyor. Raporda isimleri yaygın olarak zikredilenler belli. Buradaki özetle de açıkça verildi. Başbakan Erdoğan'ın kişiliği hakkında yapılan ve son derece rahatsız edici analiz de anlamını bu bağlamda buluyor.

Bağlamın içinde yer almayan diğer iç aktörlerin, aktör arayışında çıkacak fırsatlara bel bağlaması büyük bir yanılğı olur. Yapacakları tek şey durmaksızın çalışmak ve seçmeni ikna etmektir.

ABD'nin Türkiye'nin iç işlerine açıkça karışmak anlamına gelen çok sayıda önerinin hayata geçirilmeye çalışılmasının ise ikili ilişkilerde sıkıntı yaratacağı açıktır. İktidar hırsıyla bu girişimlerin

görmezden gelinmesinin ya da boyun eğilmesinin olasılığı; Cumhuriyetin, bağımsızlığın ve ulusal egemenliğin 90. yılını kutuplaşarak kutladığımız bu günleri daha kritik bir konuma taşıyor.

